

Posudek diplomové práce

Název práce: Porozumění čtenému textu

Autorka práce: Markéta Bosáková

Vedoucí práce: PaedDr. PhDr. Anna Kucharská, Ph.D

Jak se opakovaně potvrzuje ve srovnávacích studiích čtenářské gramotnosti, české děti vykazují určité problémy v porozumění a zpracování textu. Proto se také objevují otázky, jak by bylo možné tento jev změnit. Někteří učitelé se snaží pracovat na rozvoji porozumění čtenému, ale postupují spíše intuitivně, než aby se mohli opírat o nějakou teorii a metodiku rozvoje porozumění (s výjimkou projektu kritického myšlení a čtení). Proto je možné považovat zvolené téma za vysoce aktuální. Autorka si je vybrala na základě své zkušenosti s doučováním žáků, později se s porozuměním setkala také v poradenské práci s dyslektickou populací. I zde se objevuje určitá nedopracovanost našeho systému v pojmání faktoru porozumění při diagnostice specifických obtíží ve čtení; kritéria, podle kterých se hodnotí kvalita porozumění, jsou často vágní, spoléhá se na reprodukci přečteného textu, což však nemusí úplně postihovat, jak dítě textu porozumělo. Je logické, že to má také dopad na reedukaci specifických obtíží, tréninky porozumění textu pracují opět s převyprávěním textu, případně se volí vyhledávání či doplňování v textu, maximálně pak přiřazování obrázků ke slovům či větným spojením.

V průběhu práce došlo k posunu v metodologii výzkumu. Původně si autorka připravovala projekt, kde by pracovala s diagnostikovanými žáky s SPU a sledovala u nich porozumění čtenému. Protože ale narazila na problém, který souvisí se zájmem o diagnózu SPU (tj. v současnosti ji z mnoha důvodů někdy získávají i žáci bez specifických obtíží) a rozdílně uplatňovanými přístupy ke kritériu porozumění čtenému, což by vyvrcholilo nehomogennou vzorku, rozhodla se změnit přístup k tématu. Bylo to v počátku řešení projektu, není možné tuto změnu pojímat jako problém, ba naopak.

Autorka se pokusila zmapovat proces porozumění z hlediska obecnějšího, najít teorie, které jsou schopné napomoci při strukturování procesu porozumění a ty aplikovat na zkuškovou situaci, kdy byli žáci běžné školy (konkrétně 8. třídy) otestováni dvěma úkoly z výzkumu PISA. Následně provést rozbor výsledků zkuškové situace, doplněné rozhovorem se dvěma žáky, u kterých byly zjištěny problémy v porozumění.

Praktickou částí práce (cca polovina textu) si autorka vytváří předpolí pro empirickou část práce. Je možné ocenit, že obě části nejsou nikterak odděleny, naopak se hodně doplňují a propojují. Autorka postupně prezentuje výsledky svého literárního bádání v oblasti psycholingvistického a psychologického pohledu na proces porozumění a v oblasti didaktiky. Věnuje se otázce rozdílných přístupů k porozumění ve vztahu ke specifickým obtížím, jak optikou některých autorů, tak optikou naší poradenské praxe. Zde by bylo možné jít do větší hloubky, třeba i navrhnout sjednocující přístup k porozumění. Alespoň udělala to, že postihla některé sporné momenty: že reprodukce textu nemusí nutně znamenat jeho porozumění, že se málo pracuje na porozumění, což by ale mohlo napomoci samotnému dekóvání, jak někteří autoři upozorňují, že se problém s porozuměním netýká pouze dyslektiků aj. Protože vycházela z realizovaných studií PISA, představila instrumenty tohoto srovnávacího výzkumu i výsledky studie realizované koncem 90. let.

Jako stěžejní zvolila model, který vychází z pochopení slov, konstrukce mikrostruktury textu (tj. pochopení vztahů mezi jednotlivými prvky textu), konstrukce makrostruktury (ideová rovina) a situačního modelu (aplikace s reálnou zkušeností, již získanými vědomostmi, vlastní usuzování aj.).

V empirické části práce, která je postavena na dvou samostatných celcích: A) hromadné zadání dvou úkolů z výzkumu PISA, jejich následná analýza a B) rozhovory se žáky doplňující diagnostikou čtení a porozumění, posléze využití pro zpracování kazuistik, autorka nejdříve seznamuje s výzkumnými otázkami. Je jich hodně, občas se čtenář ztrácí v textu a musí si dohledávat, která oblast je vlastně řešena, možná by prospělo, kdyby byly očíslovány pro snazší identifikaci. Neopomíná seznámit s použitými metodami i popisem vzorku. Velmi zevrubně také prezentuje jak dva použité úkoly, tak postupy při zodpovídání daných otázek. V interpretacích postupuje jak kvalitativně (kategorizování možných typů odpovědí, postižení úspěšných a neúspěšných strategií) i kvantitativně (percentuální četnosti jednotlivých kategorií). Zde rozšiřuje původní metodiku PISA studií, neboť se snaží postihnout mechanismus porozumění u jednotlivých typů otázek v obou úkolech.

V druhé analýze se pokusila u jednotlivých úrovní procesu porozumění výše uvedeného modelu přiřazovat či demonstrovat typy otázek. Na to pak navazuje zobecnění strategií, jak se žáci k odpovědím dopracovali. Tato část se mi jeví do budoucna hodna rozvoje, neboť by se z ní dalo vycházet jak při hodnocení procesu porozumění textům, tak v práci se žákem na rozvoji porozumění. Další analýzou je hodnocení samotných úkolů, jejich náročnost, vzájemná souvztažnost.

Také poslední část práce – zpracování kazuistik dvou žáků, přináší nové podněty. Zejména to, že se autorka při získávání dat nesoustředila pouze na „objektivní údaje“ (testové výsledky), ale snažila se pochopit užívané strategie na základě rozhovorů se žáky. To se prakticky v poradenské práci neobjevuje, přitom je to určitě přínosné.

Není možné konstatovat, že by byla otázka složitého procesu porozumění komplexně vyřešena v této práci, že by bylo možné vzít podněty z práce a přímo je aplikovat do praxe. Význam práce spatřuji, že autorka našla velmi zajímavé a přitom u nás ne přímo probádané téma, na což může navázat v budoucnu ve vztahu k profesní dráze. Byla by škoda, kdyby se autorka po obhájení práce, což tímto doporučuji, tématu uzavřela. Autorka splnila kritéria pro diplomové práce, neobjevují se žádné formální nedostatky a navrhuji hodnocení velmi dobře.

Dr. Anna Kucharská, Ph.D.

V Praze dne 21.1.2009